

УДК 336.717.13

Корецька Н. І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

У статті, спираючись на основні авторські критерії ефективного функціонування ринку платіжних карток (наявність та якісна характеристика держателів платіжних карток; забезпеченість інфраструктурою обслуговування ринку платіжних карток; інтенсивність використання платіжних карток; безпека обслуговування платіжними картками), досліджено специфіку функціонування ринку платіжних карток в Польщі.

Ключові слова: ринок платіжних карток, платіжна картка, держателі, інфраструктура обслуговування, банкомати, термінали, безпека, Польща.

Koretska N.

THE POLISH EXPERIENCE THE FUNCTIONING OF THE MARKET OF PAYMENT CARDS

Currently, the market of payment cards is one segment that is developing most rapidly. The experts point to significant potential for further development in the context of improving the quality of services and lowering tariffs on their service. However, despite such a large number of research results on this topic, there is a need to study foreign experience of functioning of the market of payment cards.

Since Ukraine shares borders with Poland, the study and analysis of the experience of this country will overcome the problems that were present in the market of payment cards and is now characteristic of this market in Ukraine.

Experience of functioning of the market of payment cards in Poland reviewed on the following criteria: 1) the presence and quality characteristics of cardholders; 2) the security infrastructure of service of payment cards market; 3) the intensity of use of payment cards; 4) security service of payment cards.

So, in assessing the existence and the qualitative characteristics of cardholders in Poland, found that the most active in the payment card market is the category of population aged 25–44 years is and accounts for 54–58% of payment transactions; the elderly or unwilling to make non-cash payments or do not know about the possibility of implementation of operations with use of payment cards; more operations with use of payment cards poles with high-and middle-income countries.

Growth of quantitative and qualitative indicators of the Polish payment card market promotes efficient provision of infrastructure services. Thus, in recent years has grown a network of sales points of companies; POS terminals acceptance of payment cards; the ATM; the share of POS terminals with contactless function and the number of places where customers can make payments of service «cash back». POS-terminals are present in Poland almost every consumer establishment. And the number of ATMs and establishments of trade and services, where there are points for acceptance of payment cards, is optimal and sufficient for the needs of cardholders. In general, the market of payment cards in Poland is quite developed infrastructure and allows customers to effectively (quickly, in a convenient location, etc) to carry out transactions using payment cards.

The intensity of use of payment cards in conducting all types of payments is a vital priority for any economy in the world, whatever its political system or state structure. Common trends in the usage of payment cards on the studied market in Poland was generally positive. In particular, a consistent trend to the annual increase in financial and credit institutions issue payment cards, there was a steady increase in the number of transactions and volume of payments. In addition, the market of payment cards Poland in recent years developed uniformly, increased the number of cashless transactions.

On the payment cards market in Poland the problem of fraud exists. Every year from this problem in this country suffer from banking institutions, merchants and their clients – holders of payment cards. And one of the reasons for the dangerous service of payment cards is that banks are in no hurry to find a solution to address the risks to the protection of payment cards and payment cards owners attach value only after a collision with fraud.

Keywords: the market of payment cards, payment card holders, the service infrastructure, ATMs, terminals, security, Poland.

Корецкая Н. И.

ПОЛЬСКИЙ ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА ПЛАТЕЖНЫХ КАРТ

В статті, опираючись на основні авторські критерії ефективного функціонування ринку платіжних карт (наличие і якісна характеристика держателів платіжних карт; забезпеченість інфраструктурою обслуговування ринку платіжних карт; інтенсивність використання платіжних карт; безпека обслуговування платіжними картами) вивчено специфіку функціонування ринку платіжних карт в Польщі.

Ключеві слова: ринок платіжних карт, платіжна карта, держателі, інфраструктура обслуговування, банкомати, термінали, безпека, Польща.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині ринок платіжних карток є одним із сегментів, який найбільш динамічно розвивається. При цьому експерти вказують на значний потенціал для його подальшого розвитку в умовах підвищення якості послуг і зниження тарифів з їх обслуговування.

Тому в сучасних умовах наукова система управлінських рішень і впровадження передових методів управління операціями з використанням платіжних карток набувають все більшого значення. На основі цього програми банків щодо розвитку їх карткового бізнесу є одними із перспективних [1, с. 296].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Ринок платіжних карток та перспективи його розвитку досліджували як вітчизняні (Т.Андрейків, О.Вовчак, Г.Вознюк, А.Герасимович, І.Коваль, Т.Косова, В.Кравець, С.Криворучко, О.Піріг, А.Поліщук, С.Поліщук, А.Савченко, Т.Сможенко, В.Харченко, А.Чумаков, О.Шевчук, А.Шеремет, Г.Шпаргало, Г.Щербаков, В.Ющенко та ін.), так і зарубіжні науковці (Д.Хамфрі, Б.Самерс, Д.Шеппард, Д.Шоенмейкер, А.Грінспан та ін.). Однак, не дивлячись на таку значну кількість наукових напрацювань з даної тематики, існує потреба у вивченні зарубіжного досвіду функціонування ринку платіжних карток.

Цілі статті – дослідити специфіку функціонування польського ринку платіжних карток задля перейняття досвіду розвитку платіжного карткового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оскільки Україна в найближчому майбутньому прагне приєднатися до Європейського Союзу і, крім того, межує з окремими країнами Західної Європи, власне Польщею, вивчення та аналіз досвіду цієї країни дозволить подолати проблеми, що були присутні на її ринку платіжних карток та нині характерні для цього ж ринку в Україні.

Розглянемо досвід функціонування ринку платіжних карток Польщі за такими критеріями: 1) наявність та якісна характеристика держателів платіжних карток; 2) забезпеченість інфраструктурою обслуговування ринку платіжних карток; 3) інтенсивність використання платіжних карток; 4) безпека обслуговування платіжними картками.

Так, аналізуючи наявність та якісну характеристику держателів платіжних карток у Польщі, варто зазначити, що категорія населення Польщі віком 25–44 роки є найактивнішою на ринку платіжних карток і на неї припадає 54–58% операцій з використанням платіжних карток. Категорія населення віком 45–64 роки має меншу частку на ринку платіжних карток – 25%, а категорія населення віком 65 років і старше – 19%. Тобто, як показує статистика, літні люди або не бажають здійснювати безготівкові розрахунки або не знають про можливість здійснення операцій з використанням платіжних карток. Також варто зазначити, що найбільше здійснюють операції з використанням платіжних карток поляки з високим та середнім рівнем доходу.

Загалом щороку частка держателів платіжних карток у Польщі зростає. При цьому 2/3 поляків мають активні платіжні картки, з яких 95,5% хоч б один раз використовувались у їх життєдіяльності.

Зростанню кількісних та якісних показників польського ринку платіжних карток сприяє раціональна забезпеченість інфраструктурою обслуговування. Так, за останні роки зросла мережа точок торгівельних підприємств; POS-терміналів з прийому платіжних

карток; банкоматів; збільшилась частка POS-терміналів з безконтактною функцією та кількість місць, де клієнти можуть здійснювати виплати сервісу «cash back» (рис. 1).

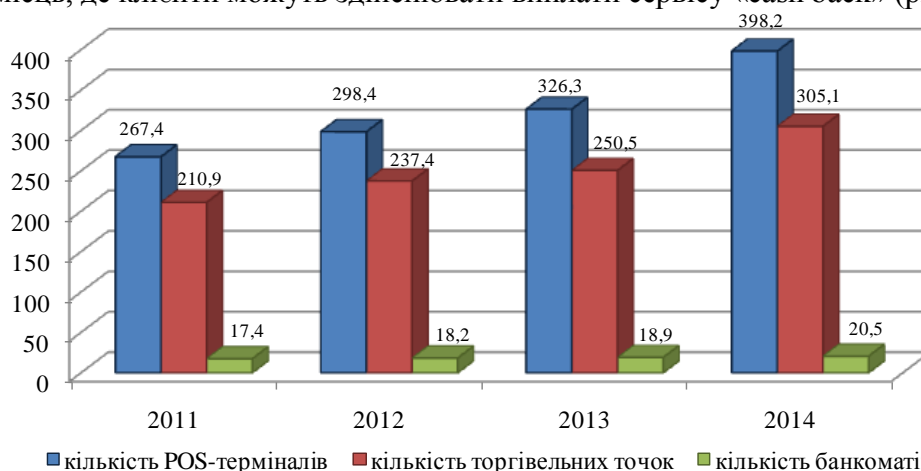

Рис. 1. Кількість пристроїв для обслуговування платіжними картками в Польщі у період 2011–2014 рр., тис. од. *

* сформовано на основі даних джерел: [2; 3]

POS-термінали присутні на території Польщі майже у кожному споживчому закладі. А кількість банкоматів та закладів торгівлі і сервісу, де наявні точки для прийому платіжних карток, є оптимальною та достатньою для потреб держателів платіжних карток.

Загалом, проаналізувавши рівень забезпеченості інфраструктурою платіжного обслуговування в Польщі, можна зробити висновок, що ринок платіжних карток в цій країні є досить інфраструктурно розвиненим і дозволяє клієнтам ефективно (швидко, в зручному для них місці тощо) здійснювати операції з використанням платіжних карток.

Інтенсивність використання платіжних карток у проведенні усіх видів платежів є життєво важливим пріоритетним напрямом для економіки будь-якої країни світу, незалежно від її політичної системи чи державного устрою.

У річному статистичному звіті Голова Національного банку Польщі зазначив, що в країні підвищився рівень інтенсивності використання платіжних карток. Крім того, він відмітив, що у 2014 році в країні налічувалося близько 27 млн. дебетових карток, що становить 80% всіх емітованих платіжних карток [4]. Отже, кількість платіжних карток в Польщі за 2012–2014 роки мала позитивну тенденцію до зростання (рис. 2–4, табл. 1).

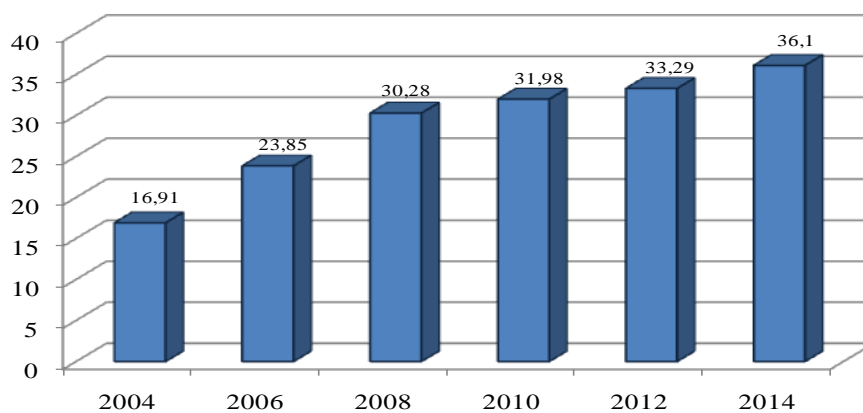

Рис. 2. Кількість платіжних карток в Польщі в період 2004–2014 рр., млн. шт. *

* сформовано на основі даних джерел: [1; 5, с. 3; 6]

Як свідчать дані рис. 2, у 2014 році порівняно із 2004 роком кількість платіжних карток зростає більше як у 2 рази. Навіть на кінець 2014 року у порівнянні з вереснем цього ж року зростання відбулося на 1,6% (на 560 тис. платіжних карток).

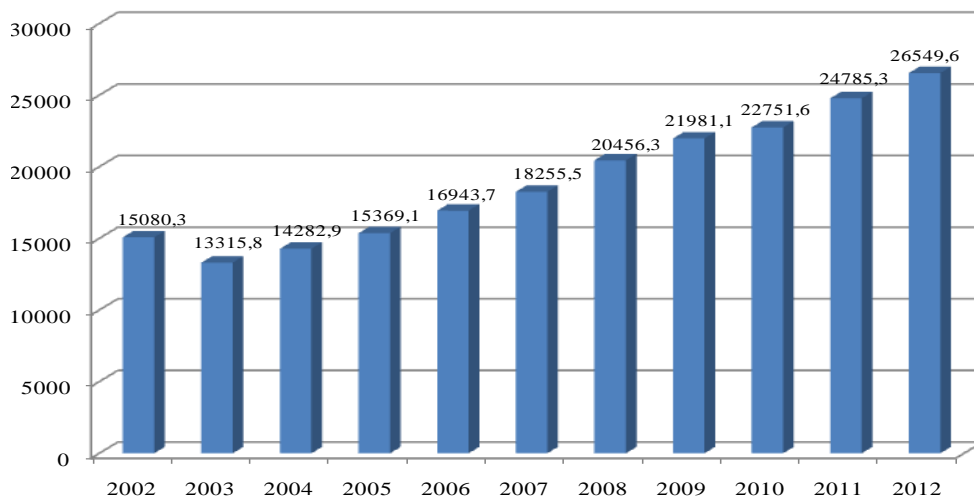

Рис. 3. Кількість емітованих платіжних карток в Польщі в період 2002–2012 рр. (тис. шт.) [7, с. 105]

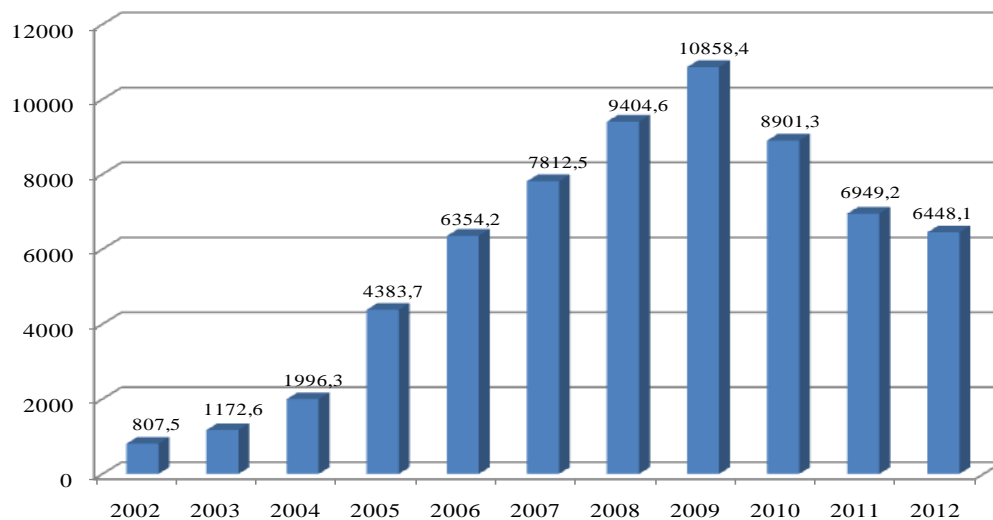

Рис. 4. Кількість випущених кредитних карток в Польщі в період 2002–2012 рр. (в млн. шт.) [7, с. 106]

Схильність поляків до використання з платіжних карток характеризує такий показник як кількість ініційованих транзакцій (табл. 2). Так, наприкінці 2014 року було зареєстровано 534,1 млн. транзакцій у безготівковій формі на загальну суму 42,1 млрд. злотих, що на 19,2% та 24,8% відповідно більше попереднього періоду.

Щодо активних операцій з використанням платіжних карток, то наприкінці 2014 року в Польщі було зафіксовано зниження їх кількості та обсягів. Платіжні картки використовувалися їх власниками для здійснення операцій (як готівкових, так і безготівкових) в середньому 20,5 рази. При цьому вони були використані для здійснення платежу в безготівковій формі в середньому близько 15,3 рази [4; 7].

Таблиця 1

Кількість випущених платіжних карток в Польщі в період 2012–2014 рр., тис. шт. *

Роки	Разом, з них:	дебетові	кредитні	Картки платіжних систем	Кредитні карти з функцією зняття готівки з банкомату	Кредитні карти без функції зняття готівки з банкомату	Картки, оснащені магнітною смугою	Картки, оснащені мікропроцесором	Картки, оснащені магнітною смугою і мікропроцесором	Віртуальні карти
2012	33291,1	26549,6	6448,1	191,1	32928,1	171,9	5 228,2	20,9	27919,3	122,7
2013	34658,7	28235,5	6133,6	178,4	34220,1	260,1	3 489,4	23,2	31020,5	125,5
2014	36068,8	29745,0	6042,0	174,9	35577,7	316,3	1 790,6	28,8	34120,9	128,5

* сформовано на основі даних джерела: [8]

Таблиця 2

Кількість операцій (готівкових і безготівкових), здійснених з використанням платіжних карток,
в Польщі в період 2012–2014 рр., млн. злотих *

Роки	Разом, з них:	дебетові	кредитні	Картки платіжних систем	Кредитні карти з функцією зняття готівки з банкомату	Кредитні карти без функції зняття готівки з банкомату	Картки, оснащені магнітною смугою	Картки, оснащені мікропроцесором	Картки, оснащені магнітною смугою і мікропроцесором	Віртуальні карти
2011	1772304,8	1551734,0	206849,0	6194,9	1764607,9	1502,0	639084,4	696,7	1131775,4	748,2
2012	1983790,4	1748570,6	222247,3	6348,5	1976046,1	1395,8	197884,0	595,4	1784439,6	871,3
2013	2240006,0	1974967,3	252290,4	6522,9	2231901,7	1581,5	124106,1	593,4	2114300,0	1006,4
2014	2653913,7	2361704,5	12558,6	279650,7	2644722,8	1962,6	82789,8	588,4	2569269,7	1265,9

* сформовано на основі даних джерела: [8]

Варто зазначити, що в Польщі спостерігається збільшення кількості операцій з використанням кредитних платіжних карток, здійснених через мережу Інтернет.

Загалом загальні тенденції розвитку інтенсивності використання платіжних карток на досліджуваному ринку Польщі в цілому були позитивними. Зокрема, характерною була стала тенденція до щорічного збільшення кредитними установами емісії платіжних карток, спостерігалось стійке зростання кількості операцій та обсягів з їх використанням.

Безпека обслуговування платіжними картками

Нині, коли у всьому світі розвиток економіки характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів, а електронні гроші широко використовуються в обігу і стають одним із основних інструментів фінансової інфраструктури країн світу [9, с. 72], відбувається збільшення злочинів на ринку платіжних послуг. Проблема боротьби зі злочинами, направленими на протиправне заволодіння коштами фізичних і юридичних осіб за допомогою таких платіжних інструментів як платіжні картки, вимагає дослідження даної ситуації в інших країнах задля формування інструментів мінімізації ризиків збитків від втрачених платіжних карт, їх підробки, використання отриманих обманним шляхом персональних даних власника, незаконних транзакцій, викрадення коштів із використанням банкоматів, мережі Інтернет тощо [10, с. 192, 198].

Поступово набирає обертів шахрайство з використанням реквізитів платіжних карток в мережі Інтернет: у 2012 році розпочалась тенденція до збільшення кількості фішингових сайтів, електронних листів та SMS-повідомлень, за допомогою яких шахраї отримували реквізити платіжних карток у їх держателів.

Щодо банкоматних шахрайств, то за даними Європейської групи з безпеки банкоматів (European ATM Security Team) у Польщі протягом 2012–2014 років випадки готівкового трапінгу збільшилися на 61–63%, в той час як кількість випадків скімінгу і обсяг втрат від банкоматних шахрайств знизилися на 24–26%.

На ринку платіжних карток Польщі, як і інших країнах світу, існують проблеми, пов'язані з ризиком обслуговування платіжними картками. Небезпеки, що супроводжують функціонування польського ринку платіжних карток, представлено на рис. 5.

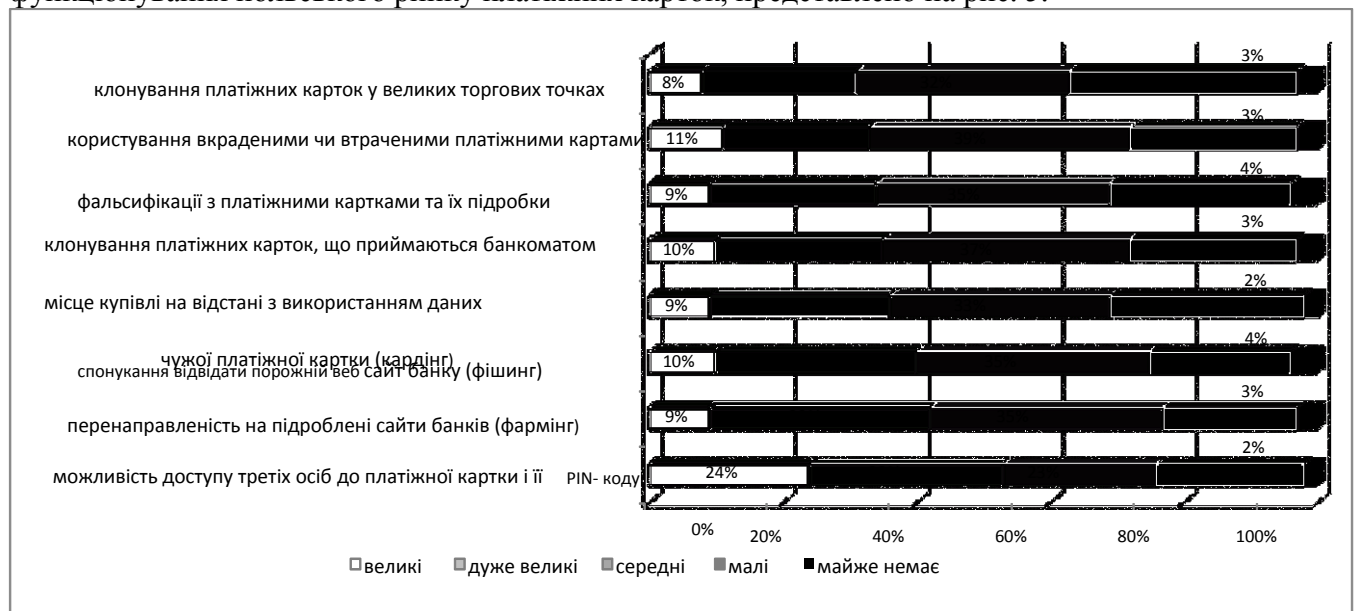

Рис. 5. Небезпеки, що супроводжував функціонування польського ринку платіжних карток у 2013 р. *

* сформовано на основі даних джерела: [11]

Польські банки постійно інформують своїх клієнтів про основні правила безпеки при здійсненні операцій з використанням платіжних карток. Проте, як показують дослідження, здійснені компанією TNS Pentor на замовлення Союзу Польських Банків, значної користі це не приносить. Населення Польщі звертає увагу лише на декілька порад з правил безпеки обслуговування платіжними картками.

Опитування працівниками компанії TNS Pentor засвідчило, що 16% поляків носить при собі записаний PIN-код і використовує його в процесі здійснення платіжної операції. Також опитування показало, що 7% респондентів не подобається кількість паролів, кодів, ПІН-ів, які потрібно запам'ятати. Кожний третій власник платіжної картки, вводячи ПІН-код у терміналі або банкоматі, не приховує його від інших людей.

Загалом, половина опитаних поляків вважає, що безпека їх даних залежить від установи, послугами якої вони користуються, а не від них самих.

Дані згідно опитування щодо поведінки власників платіжних карток у Польщі подано на рис. 6–7.

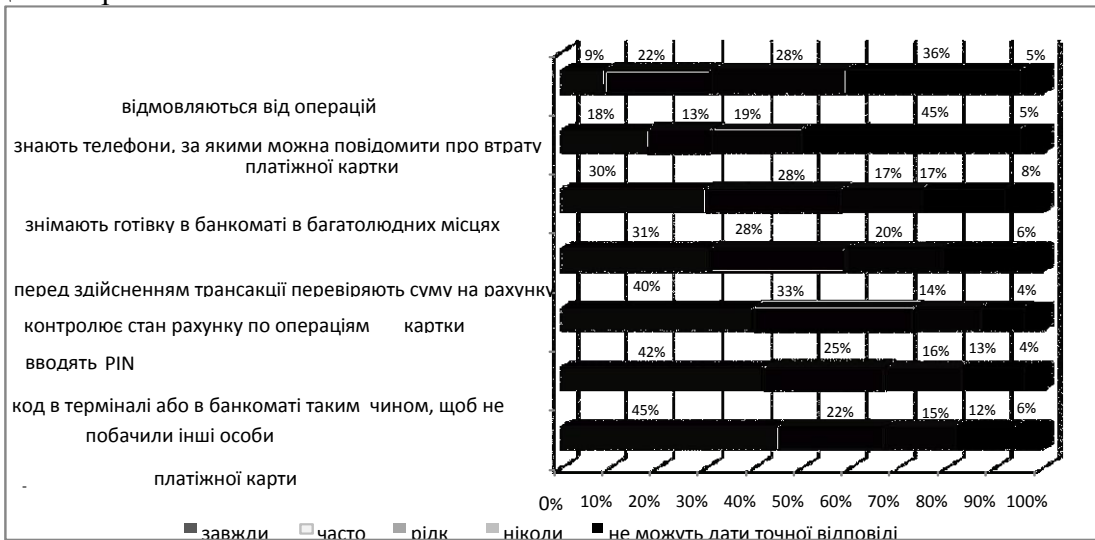

Рис. 6. Поведінка власників платіжних карток у Польщі, 2013 р. *

* сформовано на основі даних джерела: [11]

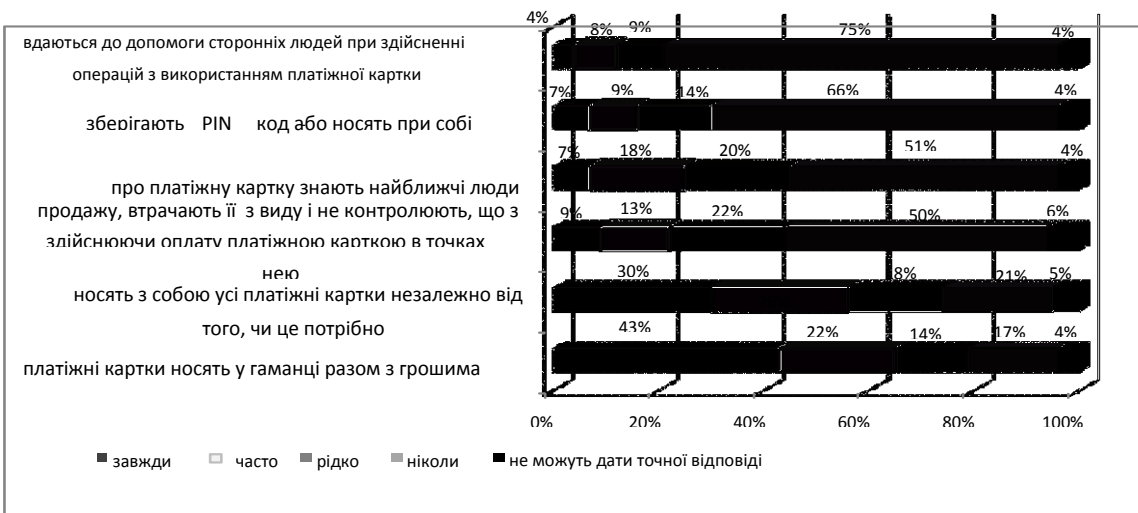

Рис. 7. Ризикована поведінка власників платіжних карток у Польщі, 2013 р. *

* сформовано на основі даних джерела: [11]

Отже, на ринку платіжних карток Польщі проблема шахрайства існує. Щорічно від даної проблеми в цій країні потерпають банківські установи, торговці та їх клієнти – держателі платіжних карток. І однією з причин небезпечного обслуговування платіжними картками є те, що банки не поспішають знайти рішення щодо усунення ризиків захисту платіжних карток, а самі власники платіжних карток надають цьому значення лише після зіткнення з шахрайством.

Висновки. Таким чином, польський ринок платіжних карток є одним з найбільш інноваційних в Європі, адже він пропонує своїм клієнтам широкий доступ до найдосконаліших платіжних технологій. Проте, хоч і стрімко розвивається, але він стикається з серйозними проблемами, що уповільнюють його розвиток, основною з яких є ризикованість при здійсненні операцій з платіжними картками. Так значні масштаби шахрайських операцій з використанням платіжних карток в Польщі вимагають запровадження єдиної системи ризик-менеджменту з метою виявлення та мінімізації всіх основних видів ризику в картковому бізнесі і зменшення втрат від ризикованого обслуговування платіжними картками.

Список використаних джерел:

1. Корецька Н. І. Комплексна оцінка ринку платіжних карток в Україні / Н. І. Корецька, Д. В. Збирун // Економічний форум. – 2015. – №2. – 346с. – С. 295–307.
2. Uryniuk J. Terminali płatniczych przybywa. Polubily je uslugi i handel / J.Uryniuk // Dziennik Gazeta Prawna // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : <http://forsal.pl/artykuly/736675,terminali-pлатniczych-przybywa-polubily-je-uslugi-i-handel.html>
3. Bankomaty (dane wg operatorów bankomatów): Liczba bankomatów oraz liczba i wartość transakcji przeprowadzanych w bankomatach // Narodowy Bank Polski // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemplatniczy/karty_platnicze.html
4. Payment card market in Poland // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : <http://www.msp.gov.pl/en/polish-economy/economic-news/4679,Payment-card-market-in-Poland.html>
5. Informacja o kartach płatniczych I kwartał 2015 r. // Departament Systemu Płatniczego Warszawa, czerwiec 2015. – 33 с. // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : https://www.nbp.pl/systemplatniczy/karty/q_01_2015.pdf
6. Liczba wyemitowanych kart płatniczych na przestrzeni kolejnych kwartałów od 1998 r. // Narodowy Bank Polski // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : http://www.nbp.pl/systemplatniczy/karty/karty_liczba.xlsx
7. Kuchciński A. Rynek kart płatniczych w Polsce / A. Kuchciński // KNUV. – 2013. – № 4(38). – С. 103–115.
8. Wartość transakcji (gotówkowych i bezgotówkowych łącznie) dokonanych poszczególnymi typami kart w kolejnych kwartałach // Narodowy Bank Polski // [Elektroniczne źródło]. – Dostęp : http://www.nbp.pl/systemplatniczy/karty/transakcje_wartosc.xlsx
9. Сатуев Р. С. Экономическая преступность в финансово-кредитной системе / Р. Сатуев, Д. Шраер, Н. Яськова. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 272 с.
10. Ковалевська Є. С. Виготовлення та обіг платіжних карток у світі: етапи розвитку ринку та проблеми боротьби зі злочинністю / Є. С. Ковалевська // Юридична наука. – 2011. – № 2. – С. 192–199.
11. Analiza poziomu bezpieczeństwa kart zbliżeniowych z punktu widzenia ich posiadaczy // Urząd Komisji Nadzoru Finansowego. – Warszawa. – 24 czerwca, 2013. – 31с.

Рецензент д.е.н., професор Різник Н.С.